

استفاده از بینش منطقه‌ای و طراحی روستایی، راهکاری جهت پیشگیری از حاشیه‌نشینی شهری. (مطالعه موردی: شهر کرمانشاه)

مریم کلامی*^۱، مریم شاهرخی^۲

۱- استادیار گروه معماری دانشگاه زنجان، زنجان، ایران، (kalami@znu.ac.ir)

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری دانشگاه زنجان، زنجان، ایران، (m.shahrokhi@znu.ac.ir)

چکیده

پدیده‌ی حاشیه‌نشینی که امروزه در بسیاری شهرهای بزرگ دیده می‌شود، با مشکلات گسترده، به معضلی برای شهرهای درحال توسعه، تبدیل شده است؛ بنابراین نیازمند اقداماتی نه تنها برای بهبود وضع موجود، بلکه توقف روند رشد آن و پیشگیری از ایجاد محلات حاشیه‌نشین جدید است. بدین منظور، پژوهش حاضر رویکرد پیشگیرانه را برگزیده است که به مبدأ حاشیه‌نشینی توجه داشته و از آنجاکه بسیاری از محلات حاشیه‌نشین به لحاظ کالبدی، روستاهایی بوده‌اند که با رشد افقی شهر بلعیده شده‌اند، روستاهای حاشیه شهر در رویکرد پیشگیرانه اهمیت می‌یابند و با بینش منطقه‌ای، طراحی روستایی به عنوان روش مناسبی برای برخورد با این روستاها معرفی می‌شود. طراحی روستایی با بهره‌گیری از مبانی طراحی مشارکتی، سبب تثبیت حیات روستا و پیشگیری از مهاجرت یا پیوستن کالبدی روستا به شهر می‌شود. این پژوهش به شیوه تحلیل محتوا به تدوین مبانی نظری و سپس تطبیق آن با نمونه مطالعاتی که شهر کرمانشاه است، پرداخته و با بررسی روند رشد شهر و موقعیت و پیشینه محلات حاشیه‌نشین شهر، محدوده‌های پرخطر به لحاظ پذیرندگی حاشیه‌نشینی را شناسایی نموده و روستای بیجان را به دلیل اصالت کالبدی و اجتماعی برای هدف طراحی روستایی معرفی می‌نماید.

واژه‌های کلیدی: حاشیه‌نشینی، طراحی روستایی، بینش منطقه‌ای، شهر کرمانشاه، طراحی مشارکتی.

۱- مقدمه

آنچه امروز با عنوان حاشیه‌نشینی شناخته می‌شود، پدیده‌ای شهری و متشکل از ابعاد گسترده اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و فرهنگی است که به شکل سکونتگاه‌هایی با کیفیت پایین و در نواحی نامناسب برای استقرار، شناخته می‌شود. این پدیده در حوزه معضلات شهر و شهرنشینی بررسی می‌شود که در نتیجه رشد ناهمگون و بیمارگونه شهری ایجاد شده و از آنجاکه در محدوده اقتصادی شهر قرار گرفته است، متأثر و تأثیرگذار بر آن است.

تشکیل و رشد سکونتگاه‌های حاشیه‌نشین، در شهرهای بزرگ و به‌خصوص در کلانشهرها به دلیل مهاجرت‌های گسترده که در بیشتر مواقع از مناطق روستایی صورت می‌گیرد، با سرعت بالایی در حال وقوع است و این مسئله نگرانی‌های زیادی را به دنبال دارد. علاوه بر مشکلات مبنی بر افزایش جمعیت و وسعت شهرها و از بین رفتن زمین‌های کشاورزی، کاهش افراد مشغول به کار در مناطق روستایی و شهرهای کوچک تولیدی و در پی آن کاهش غذا و مواد اولیه، از دیگر مشکلات مهاجرت از روستا به شهرهای بزرگ و کلانشهرها است. از طرفی به دلیل عدم وجود برنامه‌ریزی و تأمین زیرساخت‌های مناسب برای ساخت محلات مسکونی، محلات حاشیه‌نشین با مشکلات گسترده کالبدی و کیفیت پایین زندگی دست‌وپنجه نرم می‌کنند. راه‌حل‌های مورد استفاده در تجربه‌های داخلی و خارجی نیز، از آنجاکه تنها جنبه‌ی درمانی داشته و به دلیل محدودیت‌های